

Yaşlılara Yönelik Hak İhlallerinin Sosyal Medyaya Yansımaları

Laçin Nisbet

E-mail: lacinnisbet93@gmail.com

Geliş Tarihi: 20 Ocak 2022; Kabul Tarihi: 17 Şubat 2022

Doi: 10.24876/senex.2022.45

Künye: Nisbet, L. (2021). Yaşlılara Yönelik Hak İhlallerinin Sosyal Medyaya Yansımaları. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 60-85.

0000-0001-7349-4548

Özet

Türkiye hızla yaşlanmakta olan bir ülke olmasına karşın yaş ayrımcılığına yönelik farkındalık geliştirmiş bir ülke değildir. Yaş ayrımcılığı Türkiye’de hayli yoğun bir biçimde kendini hissettirmekte fakat toplum tarafından bu durum kabul edilmemektedir. Covid-19 pandemisi başlarında yaşlılara yönelik alınan ayrımcı kararlar ve yürürlüğe giren uygulamalar, ülkede hâli hazırda olan yaş ayrımcılığını tetiklemiş ve belki de her zamankinden daha görünür kılmıştır. Kitlelerin iktidar addettiği kişi ve kurumlarca yaşlılara yönelik ayrımcı söylemlerin dile getirilmesi ve sonrasında hayata geçirilen ayrımcı uygulamalar özellikle de sosyal medya ortamlarında yaşlılara yönelik sanal linç elverişli bir ortam oluşturmuştur. Nefret söylemlerinin çokluğunun yarattığı meşruiyetin nefret davranışını tetiklediği gerçeği göz önünde bulundurularak sosyal medyada linç dönüşen yaşlıya yönelik nefret söylemlerinin incelenmesi, Türkiye’de ciddi boyutlara varan yaş ayrımcılığı olduğunun önce kabul edilmesi sonra da buna yönelik çözüm yollarının üretilebilmesi için önemli bir yerde konumlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Yaşlı • Nefret Söylemi • Sanal Linç • Sosyal Medya • Yaş Ayrımcılığı

Rights Violations Against the Older Adults on Social Media

Abstract

Although Turkey is a rapidly aging country, it does not have awareness of age discrimination. Although age discrimination is quite intense in Turkey, it is not acknowledged by society. At the beginning of the Covid-19 pandemic, the discriminatory policies taken against the older adults and the practices that came into force triggered the age discrimination in Turkey and perhaps made it more visible than ever before. The use of discriminatory discourses against older adults and the discriminatory policies implemented by the authorities created a conducive environment to virtual lynching for the elderly, especially on social media platforms. The fact that the legitimacy created by the abundance of hate speech triggers lynching should be taken into account. Examining the hate speech against older adults, turned into virtual lynching on social media, is significant for solution-seeking. It is important that understand that there is a high level of age discrimination and hate speech against older adults in Turkey to discuss and produce solutions.

Keywords:

Older Adults • Hate Speech • Virtual Lynching • Social Media • Age Discrimination

Yaşlılık ve Yaşlılığa Bakışın Değişimi

Yaşlıların günlük hayattaki yerlerinin ilk büyük sarsılışının Sanayi Devrimi sonrasında olduğu söylenebilir. Tarım toplumunda toprağı işleme konusunda sahip oldukları deneyimle birlikte bu deneyimi aktaracak, kolay ulaşılabilir başka bir kaynak olmaması yaşlıları, aile ve dolayısıyla toplumda saygı duyulan bir konumda tutmaktaydı. Fakat 18. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi sonrası toplumsal hayatta köklü bir değişiklik yaşanmış bu durum elbette yaşlıların aile ve toplumdaki yerini de etkilemiştir. İş ve aile birbirinden ayrılmış, yaşam gün geçtikçe daha da bireyselleşmiş ve yaşlıların deneyimine eskisi kadar ihtiyaç duyulmamaya başlamıştır. Diğer bir yandan geniş ailelerden çekirdek ailelere bir dönüşüm yaşanmıştır. Çekirdek ailelere geçişle birlikte yaşlılar, ikincil akraba konumlarıyla çekirdek ailenin dışında kalmışlardır. "Neticede tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte geniş aileden çekirdek aileye dönüşüm, sanayileşmeyle birlikte işin aileden ayrılması ve kadınların da çalışma hayatına girmesi, kentleşme süreci gibi gelişmeler yaşlıların yalnızlaşmasının önünü açmıştır" (Soysal, 2020, s. 293).

Sennet'in deyimiyle "işe yaramazlık kâbusu" da ilk tohumlarını Sanayi Devrimi sonrası dönemlerde ekmıştır. "İşe yaramazlık kâbusu ilk modern kavisini kentlerin gelişimiyle aldı. Kentlere göçenlerin ayakları altında işleyecekleri bir toprak yoktu artık" (Sennet, 2011, s. 57). 1930'larda yaşanan Büyük Buhran sonrası en belirgin dönemlerinden birini yaşayan işe yaramazlık kâbusu o dönemki hâlimden farklılaşsa da etkisi hâlâ ciddi bir biçimde hissettirmektedir. İşe yaramama korkusu öyle bir hâle gelmiştir ki ailelerin çocuklarını yetiştirirken en büyük gayelerinden biri, çocuklarını vazgeçilmez yapacak yeteneklerle donatmak olmuştur. Böylece çocuklar büyüdüklerinde toplumda kabul görececek ve geçimlerini sağlayabileceklerdir. Bahsedilen "yetenek" her

geçen gün toplumun yapısına göre dönüşüm geçirse de ortak noktasının "işe yaramaya" devam etmek olduğu söylenebilir. İşe yaramama korkusu içselleştikçe toplumların bireylere bakışını da şekillendirmiştir.

Sennet (2011, s. 58), "İşe yaramazlık kabusunu modern bir tehdit olarak şekillendiren üç kuvvetten" bahseder; küresel emek arzı, otomasyon ve yaşlanmanın yönetimi. Küresel emek arzından kaynaklı korkunun sebebi basit şekilde, küreselleşmenin etkisiyle insan enerjisinin kaynaklarının yer değiştirmesi ve diğer bölgelerdeki işçilerin (dolayısıyla yabancı korkusu ile birleşir) yaşam koşulları nedeniyle tercih edilebilirliklerinin artmasından kaynaklı olarak açıklanabilir. Otomasyon ile gelen işe yaramazlık korkusunu ise yine basitçe; makinelerin insan gücünün yerine geçmesiyle insanın vasıfsızlaşacağı korkusu olarak tanımlanabilir. Fakat bu çalışmada için öne çıkan korku türü, birbirlerini tetikleyerek bütün bir toplumun yaşlılığa ve dolayısıyla yaşlılara bakış açısını değiştiren etkenlerden biri olan işe yaramama korkusu ve yaşlanma arasındaki ilişkidir.

Yaşlanmanın yönetimi konusunda Sennet, "becerilerin tükenişinden" (2011, s. 62-65) bahsetmiştir. Çalışan, uzman olduğu konudaki yeteneklerini bir "tahmine" göre çalıştığı süre boyunca üç kez yenilemelidir. İşveren ise hem çalışanın becerilerini pekiştirmek için eğitime para harcamaktan hem de eski çalışana deneyimden kaynaklı daha fazla ücret vermekten kaçınmakta, bu nedenle yeni, genç çalışanlara yönelmektedir. Burada belirleyici olan bir etken de deneyimli çalışanların işverene karşı "genç işçilere nispeten daha tenkitçi ve daha temkinli" olabiliyor olmaları. Böylece yaşlı ilerleyen deneyimli çalışanların kurumsal değişikliklere uyum sağlayamayacağı görüşü kabul görmeye başlamıştır. Görüldüğü üzere, iş verme konusunda etkili olan faktör, kişinin yaşlandıkça işe yaramamasından ziyade piyasa güçlerinin en az para harcayarak en

sorunsuz şekilde iş gücüne erişme isteğidir. Fakat bu gerçek, toplumun yaşlıya bakışını olumluya çevirme konusunda çok da etkili olmamış görünmektedir. “Yaşlı nüfusun aktif nüfusa katılım oranları Türkiye ve Meksika dışındaki OECD ülkelerinde, sürekli ve belirgin bir biçimde düşüş göstermektedir” (Altan, 2007, s. 271).

Foucault'nun (2019) da söylediği gibi, söylemler iktidardan bağımsız değildir. İktidar, söylemler üzerinden, bireyler üzerindeki algıyı şekillendirerek toplumdaki ön yargılar sayesinde, bireyin önünde engeller oluşturur ve böylece toplum üzerindeki gözetimini kolaylaştırmış olur. Benzer bir ön yargı yaşlılar için de işlemektedir. Geçmişteki başarıya bakmaktansa büyüme potansiyelinin peşine düşen yetenek arayışındaki esnek şirketler için bu ön yargıları kullanmak ya da oluşturmak, tuhaf koşullarını karşılamak için biçilmiş bir kaftan olmuştur. Bu şirketler aynı araçları, daha büyük bir amaç için hem bireyleri elemek hem de teşvik etmek için kullandı: İnsanlar arasında yapılan bu haksız kıyaslama ise son derece kişisel hâle geldi (Sennet, 2011, s. 83) ve aynı zamanda toplumdaki yaş ayrımcılığını da tetikledi.

Sanayi Devrimi'nin de etkisiyle gerçekleşen piyasa koşullarındaki değişimler hem aile yapısını hem de gücü elinde bulunduranların söylemlerini etkilemiştir. Günlük hayatın ve iktidarların söylemlerinin bu köklü değişimi ise bireylerin/toplumun kalıp yargılarını belirlemektedir. Yaşlılıkla ilgili toplumda oluşan kalıp yargılar, toplumdaki rol kayıplarını da beraberinde getirmektedir. Yaşlıların toplumdaki kimi rollerini zamanla kaybetmesi, toplumun bakışında yaşlıların iktidar kaybına neden olmaktadır.

“Kamusal ve özel alanda yaşlı bireyler, süregelen tahakkümün günden güne yeniden üretildiği bir konumdadırlar” (Varışlı & Gültekin, 2020, s. 1232). Emeklilik ile gelen iş yerindeki konumundan ayrılma, gelir düşüşü,

çocuklarının büyümesiyle ebeveynliğinin otoritesinin azalması vb. etkenlerin topluma yansımaları, “statü kaybı” şeklinde olmaktadır. Geniş ailelerden çekirdek ailelere geçişin de etkisiyle yaşlı, ailedeki konumunu büyük oranda yitirir ve aile içinde yaşlılık “yük” kavramıyla özdeşleşmeye başlar. Diğer bir yandan “bu yaşta çalışılmaz”, “bu yaşta üniversiteye gidilmez”, “bu yaşta dünyayı gezip de ne yapacaksın”, “o kadar renkli giyinirsen ayıplarlar” gibi kalıp yargılar, yaşlı bireyi daha da içine kapanmaya zorlamaktadır. Toplumda bu ve benzeri söylemlerle defalarca karşılaşan ve belki de gençliğinde kendisi de benzer söylemlerde bulunmuş yaşlılar, giderek bu tahakkümü içselleştirmektedir.

“Yaşlanma Avrupa’da da kayıp ve düşüş ile ilişkili bir kavram olarak yaşlılık döneminin stereotipleri, yaşlanma sürecinde sağlık ve zindeliği zayıflatabilecek bir hastalık ve bağımlılık zamanı olarak baskındır. Böyle olduğunda yaşlı yetişkinlik tehdidinin aslında kronolojik olarak yaşın kendi değil ona yönelik algının olduğu görülmektedir” (Atila Demir, 2020, s. 190). Sistem bütün dezavantajlı gruplara yaptığı gibi yaşlılar için de belli stereotipler yaratmaktadır. Söylemler üzerinden gelişen bu kalıp yargılar, bütün yaşlı bireylerin aynı özellikleri taşıdığı tek tip bir model yaratmakta; yaşlılar için fiziksel dayanıklılığını yitirmiş, muhtaç, hastalığa yatkın, zihinsel fonksiyonları zayıflamış ve yeniliğe kapalı bir portre çizmektedir.

Söylemlerle bezenmiş bu ön yargılı yaşlılık algısı, yaş ayrımcılığına zemin hazırlar. Ayrımcılık genel anlamıyla “insan haklarının ihlal edilmesi, siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ya da herhangi bir diğer alandaki özgürlüklerin kısıtlanması, her türlü ayrıştırma, dışlama ya da yok sayma olarak tanımlanabilir” (Arun, 2021, s. 27). Ayrımcılık çok farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Arun (2020), yaş ayrımcılığını üçe ayırmış ve bu yaş ayrımcılıklarına karşı farkındalık

kazanılması gerektiğinden bahsetmiştir. İlk yaşlılara karşı aşırı ilgi gösterip abartılı ve basitleştirilmiş şekilde konuşan “anaç ayrımcılardır”. Anaç ayrımcılık türü yaşlıları, günlük hayattaki karşılaşılan herhangi bir insanın anladığından daha zor anlayan, yardıma muhtaç bir yerde konumlandırır. İkinci sırada, yaşlıları ve onların fikirlerini tamamen dışlayan tutumlarıyla “kibirli ayrımcılar” gelmektedir. Bu ayrımcılar, kendilerinin yaşları dolayısıyla her şeyi karşısındaki yaşlıdan daha iyi bildiğini düşünür. Yaşlı bireye, söylenileni kabul etmek zorunda olduğunu çünkü hiyerarşik olarak alt konumda olduğunu hissettirir. Şiddet eğilimleri yüksektir. Üçüncü ayrımcılar ise “yardımsever ayrımcılar” olarak karşımıza çıkar. Bu tip ayrımcılar yaşlıların hiçbir şeyi kendi başlarına yapamayacağını düşünerek her işi üstlenmeye çalışırlar ve yaşlılarla aşırı bağdaşma özelliği gösterirler.

Bütün ayrımcı tiplerinin ortak özelliği, yaşlıların kendi bakımlarını tamamen üstlenme konusunda başarısız olacakları ön kabulüdür. Bu bakış açısıyla yaklaşıldığında yaşlıların hayatta bir yük olduğu yanılması olmaktadır. Bu klişeleşen tutum birçok despotik davranışın önünü açmakla birlikte yaşlıların modern toplumlarda yaşam kalitelerini arttırmalarının önüne geçmektedir. Toplumda yaşlılara karşı oluşan olumsuz davranış ve tutumlar, yaşlıları da bir nevi gönüllü bir biçimde benzer klişe yaşamların içinde tutsak hâle getirmiştir. “İlk olarak Robert Butler (1969: 243) tarafından ortaya konulan yaşlı ayrımcılığı veya yaşçılık; üç biçimde kendini göstermektedir. Bunlar (a) kendilerine ait tutumlar da dahil olmak üzere yaşlı bireylere karşı önyargı, (b) ayrımcı uygulamalar, (c) her zaman kasıtlı olmasa da kurumsallaşmış klişeler ve onlara zarar veren politika ve uygulamalardır” (akt. Varışlı & Gültekin, 2020, s. 1231). Benzer klişeleşmiş ön yargılardan kaynaklanan ve yaşlılara zarar veren politika ve uygulamalara son olarak Covid-19 Pandemisi dönemindeki yaşlılara yönelik dışarı çıkma yasağı uygulaması

rahatlıkla örnek verilebilir.

Türkiye’de Yaşlanma ve Yaş Ayrımcılığı

Dünya Sağlık Örgütü’ne göre 65 yaş, yaşlı olmak için alt sınır olarak kabul edilmektedir. Yaşlı oranı kendi nüfusu ile oranlandığında %7’nin üstünde olan ülkeler “yaşlı ülkeler” olarak adlandırılmaktadır. Bu oran %10’un üzerine çıktığında ise söz konusu ülke “çok yaşlı ülke” sınıflamasına girer. Türkiye günümüz itibarıyla yaşlı ülkeler sıralamasındadır ve yakın gelecekte ise çok yaşlı ülkeler arasına girmesi beklenmektedir. TÜİK (2020) verilerine göre, 2015 yılında 6 milyon 495 bin 239 kişi iken son beş yılda %22,5 artarak 2020 yılında 7 milyon 953 bin 555 kişi oldu. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2015 yılında %8,2 iken, 2020 yılında %9,5’e yükseldi. Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2025 yılında %11,0, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörüldü. Yaşlı nüfusunun hızla arttığı açıkça görüldüğü TÜİK verilerine rağmen Türkiye’de yaşayan insanların algısı Türkiye’nin genç bir ülke olduğu yönündedir.

Özgür Arun (2020) çalışmalarında, Türkiye’de ciddi bir “Peter Pan Sendromu” olduğundan bahsetmiştir. Peter Pan masalda, kimsenin yaşlanmadığı bir dünyada yaşamaktadır. Çocukları gerçek dünyadan alıp kendi dünyasına götürerek onlara büyümeyecekleri bir gelecek vadeder. Arun, Türkiye’de yaşayanların da Peter Pan gibi; var olamayan, kimsenin yaşlanmadığı bir ülkede yaşadıklarını sandıklarını ya da en azından öyle davrandıklarını ifade etmektedir. Peter Pan Sendromu yaşlılara davranışı ve nihayetinde sosyal ve kültürel yaşamın yanı sıra ekonomiyi de olumsuz yönde etkilemektedir. Yaş ayrımcılığının bir etkisi olarak yaşlı nüfus potansiyel bir tüketici olarak da görülmemektedir¹.

Yaş ayrımcılığı konusunda Türkiye'deki en kapsamlı ve detaylı çalışma olmasının yanında yatay düzlemde yapılan tek çalışma olan yine Özgür Arun'un da içinde bulunduğu "Türkiye'de Yaşlılık Tahayyülleri ve Pratikleri" (Antalya Yaşlılık Araştırması, 2019) çalışması yaş ayrımcılığı konusunda çok çarpıcı sonuçlara ulaşmıştır. Araştırma 2013, 2016 ve 2019 sonu başlayıp 2020'nin başında biten aynı soruların tekrarlandığı üç fazdan oluşmaktadır. Türkiye'de yaş ayrımcılığını anlamak için kritik bir yerde duran bu araştırmaya göre Türkiye'de yaşından dolayı ayrımcılığa uğrayanların oranı %4,3'tür. Fakat burada asıl dikkate alınması gereken nokta, 35-44 yaş grubunda yaş ayrımcılığına maruz kalanların oranı %1,6 iken, 65 yaş ve üstündeki kişilere baktığımızda oranın birden %6,5'e yükselmesidir. Türkiye'de bir mit olarak Türklerin, yaşlılarına çok değer verdiği ve yaşlıları el üstünde tuttuğu sık sık tekrarlanmaktadır. Oysa araştırmadaki oranlar bunun tersini göstermiştir. Başka bir açıdan bakıldığında "kurt kocayınca köpeğin maskarası olur", "yaş yetmiş, iş bitmiş" gibi deyim ve atasözleri ise açıklığa kavuşmuştur.

Araştırmada yaş ayrımcılığına uğrayanların biyolojik cinsiyetlerine bakıldığında kadınların erkeklere göre daha fazla ayrımcılığa maruz kaldığı görülmektedir. Aynı zamanda yaşlıların teknolojiye mesafeli durdukları, anlayamadıkları ve kullanamadıkları miti de bu araştırmayla çürütülmüştür. 65 yaş üstünün laptop ve bilgisayara sahip olma oranı düşük olsa da %58'inin akıllı telefon kullandığı tespit edilmiştir. Bu oranda cinsiyetler arası karşılaştırma yapıldığında teknolojik aletlere sahiplik konusunda da kadınların erkeklere oranla geride kaldıkları görülmektedir. Ayrıca genel kanının aksine yaşlı ebeveynler maddi olarak çocuklarına yardım etmeye devam etmektedir. Araştırmada çocuklardan ebeveyne giden maddi yardım miktarının, ebeveynden çocuğa giden maddi yardım miktarına kıyasla çok daha az olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla yaşlı bireylerin

toplumun dışında kaldığı düşünülen durumlar incelendiğinde kişinin kronolojik yaşından ziyade kalıp yargıların, toplumsal cinsiyetin, gelir düzeyinin etkin rol oynadığı açıktır.

Türkiye'de yoksulluk riski barındıran grupların çocuklardan sonra ikinci sırasında yaşlılar yer almaktadır. Antalya Yaşlılık Araştırmalarının verilerine göre yaşlıların %17'si yoksul konumdadır. Yaş ortalaması gittikçe artan Türkiye'de bu durumun eşitsiz yaşlanmaya sebep olacağı ön görülebilmektedir. "Türkiye zenginleşmeden yaşlandığı için, kuşaklar arası çatışmaların daha derinden yaşanması riski var" (Antalya Yaşlılık Araştırması, 2019, s. 24) Biyolojik indirgemeci bakış her ne kadar bütün yaşlıları aynı kalıba sokmaya çalışsa da yaşlılık her birey için benzersiz bir süreçtir. Bu açıdan yaş ayrımcılığı konusunda etkin bir çözüm için toplumsal kapsayıcı bir bakış açısı gerekli görülmektedir.

Araştırmadaki bir diğer önemli bulgu ise yaş ayrımcılığının gün geçtikçe artış göstermesidir. Araştırmanın 2013 yılında yapılan ilk fazında yaş ayrımcılığına uğrayan kişilerin oranı %4,5 iken, 2016'daki 2. fazında %7'ye, üçüncü fazında ise %10,3'e yükselmiştir ki üçüncü fazın tamamlanması Covid-19 Pandemisinin hemen öncesine denk gelmektedir. Covid-19 Pandemisi sırasında yaşlılara yönelik ayrımcı söylemler, geleneksel ve sosyal medyada yayınlanan haberler, görseller ve sosyal medya kullanıcılarının tepkileri göz önüne alınarak düşünüldüğünde yaş ayrımcılığının son bir, bir buçuk yılda daha da körüklendiğini tahmin etmek zor olmayacaktır.

Covid-19 Pandemisinde Yaş Ayrımcılığı ve Hak İhlalleri

Korona virüsünün dünyada hızla yayılmaya başlamasıyla Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19'u "pandemi" olarak açıklamıştır. Solunum yoluyla yayılan Covid-19 salgını hakkında ilk haberler dehşete neden olabilecek düzeydeydi. Daha önce

bilinmeyen ve dolayısıyla henüz spesifik bir tedavisi olmayan bu hastalık, sokakta bir anda düşüp ölen insan görüntüleri, nefessizlikten boğulan ve müdahale edilemeyen hastaların hikayeleri eşliğinde dünyaya servis edildi. “Maske takın”, “maske takmak işe yaramıyor”, “eldiven kullanın”, “eldiven kullanmak daha riskli”, “dezenfektan yetmez, 80 derece alkol olmalı” gibi karma karışık açıklamaların arasında sürekli ve değişmeyen bilgiler olarak, tekrar tekrar iki risk grubundan bahsedildi; kronik hastalığı olanlar ve yaşlılar.

İtalya’da “Salgına yakalanan kişilerin yaş aralığı, 39 ile 95 arasında değişmekle beraber ortalama yaş 78,5 olarak belirlenmiştir. Ölenlerin ise %95’inin 60 yaş üzerinde olduğu anlaşılmaktadır” (<https://www.epicentro.com> 25.03.2020). Fransa’da da koronavirüs bulaşmış kişiler arasında yoğun bakımda bulunanların yüzde 37’sinin, ölenlerin ise %79’unun 75 yaş ve üzeri olduğu doğrulanmıştır (<https://www.statista.com> 20.03.2020)” (akt. Özdemir, 2020, s. 49). Ölüm oranlarının büyük bir kısmını yaşlı bireylerin oluşturması hükümetleri bu konuda önlem almaya itmiştir. Alınan önlemler, medyada sürekli yaşlılardan bahsedilmesi, hükümet görevlilerinin açıklamaları zamanla öyle bir duruma gelmiştir ki söylemlerde; halk-yaşlı, toplum-yaşlı gibi karşıtlıklar oluşmaya başlamıştır. “Özellikle COVID-19 sürecinin ilk günlerinde yaşlı bireyler üzerinde kurulmaya çalışılan tahakküm ve bunun aracı olan söylemlerle yaşlı bireyler risk grubu altındakiler olarak değil, hastalığın yayılmasındaki etkenlerden birisi olarak resmedilmiştir” (Varışlı & Gültekin, 2020, s. 1233). Yaşlı birey, salgın sürecinde mağdur olan konumundayken bir anda salgının sebebi hâline getirilmiştir. Hem devletin hem de medyanın yaşlılar üzerine bu söylemleri toplumda yaş ayrımcılığının artmasına meşru bir zemin hazırlamıştır.

Türkiye Sağlık Bakanı Fahrettin Koca’nın “Son bir ayda ölen vatandaşlarımızın yaş ortalaması

74,6’dır. Toplam ölümlerin yüzde 93’ü 65 yaş üstü vatandaşlarımızdır” (TRT Haber, 2020) gibi ölümleri sadece kronolojik yaşa indirgeyen açıklamaların yanında yaşlılarla ilgili daha sert açıklamalarda bulunan devlet yetkilileri de olmuştur. Teksas eyaleti vali yardımcısı Dan Patrick yaşlı Amerikalılardan, “çocuklarının ve torunlarının iyiliği için kendi başlarının çaresine bakarak kendilerini feda etmelerini ve böylece ekonomik vatanseverlik yapmalarını” ima etti (Altın, 2020, s. 53). Salgından dolayı hayatını kaybeden kişilerin bilgileri paylaşılırken yapılan yaş vurgusu, geriatri alanında çalışan profesyoneller tarafından yapılan uyarılarla kısıtlansa da geleneksel ve özellikle sosyal medyada bu konu tartışılmaya devam etmiştir. Örneğin oldukça prestijli bir dergide “Covid-19 Olan Genç Hastalara Öncelik Vermek Yanlış Mı?” isimli bir makale yayınlanmış, makalede iki ünlü bilim insanı karşıt görüşlerini belirtmişlerdir (2020, s. 53). Böylesi söylemler ve virüsün yayılmaya başlamasının hemen ardından gelen yaşlılara yönelik sokağa çıkma yasakları, hâli hazırda var olan negatif algının meşru bir zemine oturmasında kilit bir noktada yer almıştır.

Türkiye’de ilk Covid-19 vakası Sağlık Bakanlığı tarafından 11 Mart 2020 tarihinde açıklandı. Korona virüsün Türkiye’de de görülmeye başlamasından kısa bir süre sonra 22 Mart 2020 tarihinde, kronik rahatsızlığı olanların ve 65 yaş üstünün sokağa çıkması, yayınlanan ek bir genelge ile yasaklanmıştır (65 Yaş ve Üstü ile Kronik Rahatsızlığı Olanlara Sokağa Çıkma Yasağı Ek Genelgesi, 2020). Basında ve sosyal medyada salgınla ilgili birçok rivayet dolaşırken ve bu nedenle toplumda panik, endişe, korku üst seviyedeyken çıkan bu yasak bütün bu duyguları doğrudan yaşlılara yönlendirmiştir. Yaşlıların salgından mağdur olması söz konusuysa mağdur suçlayıcılığa doğru hızlı bir geçiş yaşanmıştır. Yaşlılar açısından bakacak olursak hâli hazırda haberlerde, her yerden bulaşabilen, nereden geldiği belli olmayan bir virüsün kronolojik

yaşınızdan dolayı sizi öldürebileceğini ve ölürken çok acı çekeceğinizi sürekli duymak çok da kolay olmasa gerek. Bu psikolojik yükün üstüne gelen sokağa çıkma yasağı ve bu yasağın duyurulma biçimleri bir anda bütün okları yaşlılara çevirmiştir.

Birçok belediye yaşlıların oturmaması için bankları toplatmış (ArtıGerçek, 2020), (Bağlar Belediyesi, 2020), (CNN Türk Haber, 2020), ücretsiz otobüs kartlarını iptal etmiştir (Cumhuriyet Haber, 2020). Bunun yanında bazı belediyeler “yaşlı ihbar hattı” kurarak sokakta görülen yaşlıların bildirilmesini istemişlerdir (EuroNews, 2020). Bu tarz uygulamalar ve suçlayıcı söylemler virüsün yayılma sebebinin yaşlılar olduğu yönünde yanlış bir algının oluşmasının önünü açmıştır. Dışarı çıkma yasağı uygulanırken ya da bankların kaldırılması, ücretsiz ulaşım kartı iptali, yaşlı ihbar hattı gibi kararlar süresiz ve sınırsız bir biçimde uygulamaya konulmuştur. Covid-19 pandemisi nedeniyle zaten belirsiz bir süreç geçiren yaşlılar, aynı zamanda yasakların belirsizliğini de üstlenmek durumunda kalmışlardır. Yasakların sınırsız, belirsiz ve denetimsiz olması, bu konudaki söylemler ve uygulamalar sonrası yaşlılara karşı hâli hazırda toplumda var olan ayrımcılığı körüklenmiş ve bu ayrımcılığın davranışa dönüştüğü durumlar ortaya çıkmaya çıkmaya başlamıştır. “Yaş ayrımcılığının tutum olmaktan çıkıp bireysel düzeydeki bir şiddete evrilmesi, yaşlı nefretini de görünür kıldı” (Arun, 2021, s. 38). Örneğin, çalışmak durumunda kalan yaşlı bireyler otobüse binememiş, otobüse binen yaşlılar otobüsten indirilmiş ve sonrasında ise kötü muamelelerle karşılaşmışlardır.

Asılsız ön yargılar eşliğinde evlerine sıkıştırılan yaşlıların, günlük hareket kabiliyetlerinin ve sosyal hayatlarının devamlılığı için en sık ziyaret ettikleri yerlerin başında parklar ve bahçeler gelmektedir. Antalya Yaşlılık Araştırmaları'nın yaptığı çalışmada (2019, s. 60) çarşı-pazar ve park-yeşil alanlar, tüm yaş gruplarından her iki cinsiyetin de ev-iş yeri

dışında en çok vakit geçirdiği alanlar olarak tespit edilmiş, yaşla birlikte bu ortak alanlarda bulunma oranının da arttığı belirtilmiştir. Hem sokağa çıkma kısıtlaması hem de bankların kaldırılmasıyla ortak alanlar, günlük hayatlarından bir anda çıkan yaşlı bireyler için obezite, kas ve eklem problemleri gibi sağlık sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. Normal şartlarda yaşlılık döneminde aile üyeleri, akrabalar, komşular ve arkadaşlardan oluşan sosyal çevre ile sağlıklı bir iletişimin olması kişinin yaşam kalitesini arttırması ve toplumla bağını devam ettirmesi açısından son derece önemlidir (Soysal, 2020, s. 296). Yaşlıların dışarı çıkmasını, sosyalleşmesini, hareket etmesini engelleyen bu uygulamalar, açıkça hak ihlâli sınıfına girmektedir. “Bir kenti kullanmak, kamusal alanlarda otantik kimlikleriyle kendilerini ifade etmek insanların temel hakkıdır” (Arun, 2021, s. 36). Söz konusu uygulamalarla yaşlıların kenti kullanma haklarının önüne geçilmektedir.

Dışarı çıkmaları yasaklanan yaşlılar, temel haklarından biri olan sağlık hakkından yararlanamamış, hastaneye gitmek isteyen yaşlı bireyler ise tacize ve aşağılanmaya maruz kalmışlardır. Aynı zamanda her açıdan belirsiz bir biçimde, sonucu düşünülmezsizin ortaya atılmış bu yasaklar, psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalan yaşlıların adalete erişimini de engellemiş, devlet dairelerine giremeyen yaşlılar çözümsüz bırakılmıştır. Geleneksel medyanın yanında birçok sosyal medya kanalında da karşımıza çıkan yaşlılara yönelik bir diğer hak ihlâli ise yaşlıların çalışma haklarının gaspedilmesi olmuştur. Geçimini sağlamak için güvencesiz çalışmak zorunda olan birçok yaşlı, bu süreçte devlet yardımından faydalanamadığı gibi işine de gidememiştir. Son olarak dışarı çıkma yasakları, 65 yaş altındakilerin nikah kıyabilmesine rağmen 65 yaş üstü bireylerin nikah kıymak istediğinde geri çevrilmeleri ile kronolojik yaşlarından dolayı insanların medeni haklarının engellenmesine de yol açmıştır (2021).

Türkiye'deki insan hakları ve yaş ayrımcılığı çalışan sivil toplum örgütleri ise ayrımcı uygulamalar sırasında inisiyatif almakta yetersiz kalmış, Senex: Yaşlanma Çalışmaları Derneği dışında hiçbir örgüt, inisiyatif ya da dernek konu hakkında bir açıklamada bulunmamıştır (Arun, 2021, s. 37). Hızla yaşlanmakta olan bir ülkede, travmatik sonuçlara neden olabilecek böylesi bir karar alınırken neredeyse hiç ses çıkmaması, yaşlanma üzerine yeterince düşünülmediğinin göstergesi sayılabilir. Yaşlılık ve yaşlanma çalışmalarının artması, farkındalık yaratılması, bu konudaki reflekslerin gelişebilmesi açısından önemli bir noktada durmaktadır. Özellikle de medyada söz konusu süreçte yinelenen ayrımcı dil sonrası yaşlı ayrımcılığı bu kadar meşru bir zemine oturtulmuşken yaşlılık ve yaşlı çalışmalarının artmasına her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Dışarı çıkma yasağı süresince yaşlılar, toplumun birçok alanından dışlanmışlardır. Sosyal izolasyon bir yandan yalnızlığa neden olurken bir yandan da fiziksel aktivitelerini kısıtlayarak hem fizyolojik hem de psikolojik sağlıklarını tehlikeye atmıştır. Toplumla sağlıklı bağını devam ettirmek için gereken sosyal çevresinden kopmak durumunda kalan yaşlı bireylerin yaşam kaliteleri de hiç kuşkusuz aşağı doğru bir ivme kazanmıştır. Bunun yanında salgınla ilgili sürekli damgalamalara maruz kalmak ve en ufak bir ihmarkârlığında ölebileceği fikrinin medyada sürekli pompalanması da yaşlılar üzerinde olumsuz etkilere neden olmuştur. Bu süreçte yaşlılar muhtaç hâle getirilmişler; ilaç almak, bakkala gitmek, pazara gitmek gibi basit ihtiyaçları için bile başkalarına bağımlı olmaları gerekmiştir. Yukarıda bahsedilen bütün bu unsurlar toplum ve yaşlı arasına sınır çekilmesine neden olmuş, yaşlıların başkasına bağımlı, hastalığa yatkın, fiziksel ve zihinsel olarak yeterli olmadığına yönelik oluşan asılsız kalıp yargıların güçlenmesine sebebiyet vermiştir. Böylece yaşlılık alt

kültürünün sınırları da giderek daralmıştır.

İlk kez Rose (1962) tarafından ortaya atılan "yaşlılık alt kültürü", toplumda yaşlılara karşı oluşan kalıp yargılar/ön yargılar nedeniyle ve bunların getirdiği yaş ayrımcılığının da etkisiyle toplumun geri kalanından uzaklaşarak sadece kendi yaş gruplarıyla etkileşime geçtikleri savına dayanmaktadır. Yaşlı, kendinden küçük yaş gruplarının hayat dinamiklerini anlamayacağını düşünür ve kendini bu dünyadan uzak tutarken; gençler de yaşlıları kendi dünyalarının dışına iter. "Sosyal dışlanma ve yaş ayrımcılığının keskinleştiği ve varolan ön yargıların daha açık ortaya konulduğu salgın süreçleri gibi kriz ve hızlı değişme dönemlerinde ise bu alanların ayrılması daha da hızlanır" (Atıla Demir, 2020, s. 188).

Medyada, dışarı çıkma kısıtlaması ve diğer ayrımcı uygulamalar sırasında ve sonrasında yaşlılara ilişkin ayrımcı dil içeren çok sayıda habere yer verildi. Bu haberlerde yaş ayrımcılığı, belki de hiç olmadığı kadar açık bir biçimde dillendirdi². Böylece nefret söylemleri ve nefret suçları için de filizlenebilecekleri meşru bir alan oluşturulmuş oldu. Sosyal medyanın popülerlik yarışında, nefret söyleminin kullanıcıların etkileşimini arttırması da bu süreçte yaş ayrımcılığını derinleştirip yaşlılık alt kültürünün sınırlarını daraltan etkenlerden biri oldu. "Teknolojinin etkisiyle kısa sürede yayılan, toplumdaki yaşlı bireyleri rencide ederek itibarsızlaştıran çok sayıda video, görsel vb. paylaşımlar" (Soysal, 2020, s. 295) yapılmıştır.

Yaş Ayrımcılığının Sanal Dünyaya Yansımaları; Covid-19 Pandemisinde Yaşlı Linç

Web 2.0'ın İnternet'e erişimi kolaylaştırması sayesinde gelişen sosyal medya mecraları gün geçtikçe büyümüş ve günlük hayattaki etkisini arttırmıştır. Sosyal medya mecralarının kullanımının özellikle genç nüfus nezdinde

günlük hayatın her alanına ve anına yayılmış olmasıyla söz konusu mecralarda fiziksel hayattaki çevrenin dışında sanal bir çevre oluşmasına neden olmuştur. Bu *sanal-sosyal çevrenin* (Nisbet, 2021), her ne kadar günlük hayata benzerlikleri fazla olsa da kendine özgü dinamiklerinin de olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu dinamiklerden bir tanesi olarak sosyal medya mecralarının kişiselleştirilmiş ana sayfa özelliğinden bahsedebiliriz.

İnternetin teknik araçlara ulaşım olanaklarına bağlı olarak herkesin kullanımına açılması, hipermetinsellik³ özelliği ve karşılıklı katılımlı bir biçimde ilerlemesi, sürekli akan bir enformasyon yığınının neden olmuştur. Kullanıcının bu enformasyon yığını içinde kaybolmaması için kişiselleştirilmiş ana sayfalar oluşturulmuştur. Böylece kullanıcı ana sayfasında, daha önce arama yaptığı, ilgi duyduğu, etkileşime geçtiği konularla ve kullanıcılarla diğer konular ve kullanıcılardan çokdahası karşılaşılabilecektir. Fakat enformasyon yığınının gün geçtikçe yoğunlaşmış böylece ana sayfalardaki kişiselleşme de gün geçtikçe artmış ve bu ana sayfalarda kullanıcının gördüğü alanın giderek daha da daralması ile sonuçlanmıştır.

Ana sayfalardaki kişiselleşmenin artması insanları gittikçe daha küçük fanuslara/yankı odalarına sokmaktadır. Bu yankı odalarının -doğrudan olmasa da- bir sonucu ise sanal linçe ortam hazırlamasıdır. Yankı odalarını ya da fanusu kişilerin yaşadığı mahalleler olarak düşünürsek, mahalleler küçüldükçe sahiplenmenin artması, dışarıdan gelenin yabancı olarak algılanması ihtimali olası ve fiziki hayatta da gözlemlenebilen bir durumdur. Sanal linçte de tıpkı fiziksel linçte olduğu gibi önce, topluluk tarafından iktidar atfedilen kişi/kişiler ya da kurumların açıklamalarıyla bir ortam yaratılır. Ardından bir provokatör tarafından desteklenir ve önü açılır daha sonra söz konusu küçük "mahallelerdeki" grupların da desteğiyle

büyüyerek devam eder. Sanal linçlerin, -sosyal medyanın kolayca anonimleşebilme özelliğinin de etkisiyle- özellikle Twitter'ın neredeyse kullanım şekline dönüşecek kadar normalleşmiş olması toplumu ve toplumun reflekslerini etkilemektedir (Nisbet, 2021).

Öncelikle konuyu daha net aktarabilmek açısından fiziki hayattaki linçin özelliklerinden bahsederek sanal linç ile küçük bir karşılaştırma yapılabilir. Bir şiddet olayının linç olarak kabul edilmesi için öncelikle bir provokatör tarafından ateşlenmesi gerekmektedir. Bu provokatör "vurun!" diye bağırarak bir kişi de olabilir veya bir devlet görevlisi ya da medya organları da... Aynı zamanda linçin oluşması için bir kalabalık gerekmektedir. Linç için bu kalabalık "güruh" olarak adlandırılabilir. Tanıl Bora'nın da dediği gibi (2018) güruh olmadan linç, linç olmadan güruh olmaz. Güruhu biraz açmak gerekirse, bir gruba ait olma güdüsüyle birleşmiş, kendinden olmayanı dışlama, cezalandırma güdüsüyle hareket eden yarı-bilinçli ve hatta bilincini tamamen gruba devretmiş bir kalabalıktan bahsedilebilir. Linç durumunda ortada bir suçlu yoktur, çünkü ortada suç yoktur. Güruhun ceza kesmek istediği bir kişi ya da grup söz konusudur. Kişi ya da grup suçlu olsa bile linç durumunda adaletten söz edilemeyeceğinden kişinin ya da grubun suçlu olup olmadığını söyleyecek adil bir sistem kurulamaz. Dolayısıyla linç durumunda grubun dışında kalmak suçlu olmak için yeterli bir sebeptir ve sözde "suçlu"nun kendini savunmasına fırsat verilmez. Burada söz konusu olan "suç" alevi olmak, kadın olmak veya Covid-19 Pandemisi başlarında da görüldüğü gibi yaşlı olmak olabilir. Linçi gerçekleştiren güruhun önemli bir diğer özelliği ise anonim olmasıdır. Kişi, güruhun içine girdiği anda anonimleşir, orada kişinin adının, yaşantısının, geçmişinin önemi yoktur, böylece sorumluluğu da ortadan kalkmış olur.

Şimdi linç olayına sosyal medya çerçevesinde bakalım ve Covid-19'da yaşlılara yönelmiş

nefret söylemlerini hatırlayalım. İlden Diri ve Gökçe Özsü'nün "Covid-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Medyada Nefret Söylemi Raporunda" (2020, s. 56), Covid-19 döneminde Türkiye'de nefret söylemine maruz kalan toplumsal grupların sayısının arttığı tespit edilmiştir. Araştırmaya göre nefret söylemine sürekli maruz kalan dezavantajlı gruplara Covid-19 salgını döneminde Asyalılar ve yaşlılar da eklenmiştir ve yaşlılara yönelik nefret söylemi türlerinin daha çok küfür, hakaret ve aşağılama olduğu belirlenmiştir.

Nefret söylemi tanımı gereği hoşgörüsüzlüğe dayanır. Nefret biçimlerini yayan, haklı gösteren, savunan ya da teşvik eden her türlü ifade biçimi de nefret söylemi tanımı içinde yer alır (Vardal, 2015, s. 135). Nefret söylemi, sosyal medyanın kendine has özellikleri içinde kendine türemek için elverişli bir alan bulmakta, sosyal medyanın hızlı yayılım hızı ölçüsünde dolaşımı da gittikçe artmaktadır. Sevilay Çelenk nefret söylemini, medyada üretilen ayrımcılıklar içerisinde sonuçları bakımından en zarar verici olanı şeklinde nitelmiştir; "çünkü nefret söylemi bugünü askıya alan ve geleceği öngörülebilir olmaktan uzaklaştıran, toplumun tek tek bütün bireylerine zarar verme yetisine sahip olan bir ayrımcılık üretimidir" (Çelenk, 2010, s. 215). Hrant Dink Vakfı'nın; daha çok ulusal, etnik ve dinî kimlik temelli nefret söylemine ilişkin yaptığı kapsamlı çalışmalar (2017) incelendiğinde geleneksel medyada nefret söylemi üretiminin sıklığının dehşet verici boyutlara ulaştığı görülebilir. Geleneksel medyanın nefret söylemini meşrulaştıran etkisi sosyal medya yorumlarında açıkça görülmektedir.

Nefret söyleminde bulunan sosyal medya kullanıcılarının gürülaşmasıyla da sanal linçin olduğu söylenebilir. "Neredeyse her linç olayında görülmüştür ki, söz konusu kitle bir biçimde iktidar sahiplerinin meşru zemini hazırlaması sonucu, linç eylemini

gerçekleştirmeye karar vermektedir" (Nisbet, 2021, s. 3). Benzer bir süreç Covid-19 Pandemisi başlarında yaşlılar için de işlemiştir. Devlet görevlileri ve medya yaşlıları suçlar açıklamalarda bulunmanın yanı sıra bankaları toplamak, otobüs kartlarını iptal etmek, ceza kesmek gibi uygulamalarla nefret söylemlerine meşru zemini hazırlamışlardır.

"Yaşlıları koruma" adı altında başlatılan uygulamalar ve nereye gideceği düşünülmeden yapılan uyarılar sonrası 65 yaş üstü, virüsü yaymakla suçlanan bir grup hâline dönüşmüş. Nefret söyleminde bulunan kullanıcılar bu amacından tamamen bağımsız sonuç için kendi yarattıkları düşmanla savaşan Don Kişot'lar hâline bürünmüşlerdir. Sanal linç tetikleyen ve suçlunun yaratılmasında etkili olan bir diğer faktör de yanlış bilginin sanal ortamda çok hızlı bir biçimde yayılmasıdır.

Yanlış bilginin bu kadar hızlı yayılmasının, enformasyon yığınlarının başka bir sonucu olduğu söylenebilir. "Yanlış bilginin yayılımı yeni bir olgu değildir ancak Dünya Sağlık Örgütü tarafından nitelendirildiği gibi 'İnfodemi' yani 'yanlış bilgi salgını', yaşanan pandemisürecindedahadaönemkazanmıştır" (Uyan Semerci, Erdoğan, Türkarlan, & Kuzlukluoğlu, 2020, s. 3). Kriz anlarında yanlış bilginin yayılımı hızlanır. Özellikle Covid-19 gibi uzmanların dahi salgın başlangıcında net bir bilgi veremediği durumlarda, doğru bilgiye nereden ulaşacağını bilmeyen ve enformasyon yığınlarının içinde çok fazla yanlış bilgiye maruz kalan kullanıcı, yanlış bilgiyi hızlı bir biçimde kabul edip yaymaya meyillidir. Çünkü genelde yanlış bilgi daha ilgi çekicidir, daha sansasyoneldir ve bu nedenle yorum yapması daha kolaydır (2020, s. 4) böylece kolayca nefret içerikli yorumlarla tekrar paylaşımına sokulabilir.

Sanal-sosyal çevrede, popülerleşme isteği de işin içine dâhil olur. Nasıl günlük hayatta gerçekleşen linçte örneğin, linç katılan

esnaf, linçe katılan diğer mahalleliler tarafından görülmek istiyor ve bu onu mahallede "popülerleştiriyorsa" aynı şekilde; sanal düzlemde de kullanıcı bu konuda nefret söyleminde bulunarak kendini göstermek istemekte, konudan geri kalmaktan kaçınmaktadır. Covid-19 pandemisinde dışarı çıkma kısıtlamalarının ilan edildiği sırada da benzer bir süreç yaşanmıştır. Yaşlılar dışarı çıkmasını diye devlet yetkileri tarafından hayata geçirilen uygulamalar, uyarılar yapılırken kullanılan dil, yaşlıların kontrol edilmesi gereken bir grup olduğu görüşünü meşru bir zemine oturtmuştur. Söz konusu dönemde en çok konuşulan konu bu olmuş, söylem popülerleşmiştir. Birçok kullanıcı bu gündemin dışında kalmak istememiş ve sayfalarında sokakta gördükleri yaşlı bireyleri aşağıladıkları, dalga geçtikleri, davranış biçimlerinin psikolojik, fiziksel şiddete vardığı videolar ve görseller yüklemeye başlamıştır.

Teknolojinin etkisiyle kısa sürede yayılan, toplumdaki yaşlı bireyleri rencide ederek itibarsızlaştıran çok sayıda video, görsel vb. paylaşımlar yapılmıştır (Soysal, 2020, s. 295). Paylaşılan videolar arasında psikolojik ve fiziksel şiddet içeren paylaşımların olduğu da göze çarpmaktadır. Bu paylaşımların en bariz olanlarına, sokağa çıkan 65 yaş üstü bir bireyi tutup "virüs yakaladım" diyerek, zorla maske taktıran ve kafasından aşağıya kolonya döken gençler (NTV Haber, 2020), sokakta oturan yaşlıların üstüne balkondan su fırlatan insanlar (YeniÇağ Gazetesi, 2020), hastaneden çıkıp otobüse binemeyince yürümek zorunda kalan 79 yaşındaki bireyi polis olarak kandıran gencin, aşağılayarak konuştuğu video (Gazete Duvar, 2020) örnek verilebilir. Söz konusu videolarda yaşlılara zarar veren kişiler, sosyal medyada, onları destekleyen yorumların yanında çok sayıda olumsuz tepki de almıştır. Fakat öncesinde, yasaklar sonrası sokağa çıkan yaşlılara yönelik nefret söylemi içeren binlerce sosyal medya yorumu olduğu da unutulmamalıdır. Söz konusu süreçte, birçok kullanıcının 65

yaş üstü bireyler için sosyal medyada nefret söyleminde bulunduğu gözlemlenmiştir. Sosyal medyada 65 yaş üstüne yönelik binlerce nefret içerikli yorumun bulunması, iktidar kabul edilen kişilerin söylem ve uygulamalarıyla birleştiğinde az önce bahsedilen videolardaki olayların yaşanması da kaçınılmaz bir hâl almaktadır. Şiddet davranışında bulunan kişi, arkasında bir güç hissederek ve yaptığını meşru görmesi kolaylaşır. Öyle ki, söz konusu kullanıcı şiddet davranışını videoya çekip kendi sayfasında paylaşarak bu davranışla övünmektedir.

Şiddet davranışının sanal linç sonuçlarından biri olduğu söylenebilir. Tabii ki yaşlıların böylesi davranışlara maruz kalmalarının tek nedeni sanal linç değildir fakat toplumsal olarak kabul görmeyen ciddi bir tetikleyici olduğu unutulmamalıdır. Nefret söylemi içeren yorumlar incelendiğinde; yaşlıların eğitilmez olduğunu iddia eden, kendilerini düşünmediklerini ama aslında herkesi risk altına soktuklarını söyleyen, evde yaşlı bir bireyin iplerle bağlanmış fotoğrafını atan, yaşlı avına çıktığını söyleyen birçok tweetle karşılaşmaktadır. Özellikle Nevşehir Belediyesi'nin Yaşlı İhbar Hattı kurduğunu açıkladığı Tweet sonrası çok fazla kullanıcı yaşlı avına çıktığını söyleyen paylaşımlarda bulunmuştur. Nefret söylemi içeren paylaşımların tarihinin, yaşlılara yönelik dışarı çıkma yasağının açıklanmasının hemen ertesi olması da dikkat çekicidir.

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Türkiye "yaşlı ülkeler" sınıfına girmesine ve gün geçtikçe de yaşlı nüfusunda artış gözlenmesine karşın yaş ayrımcılığına yönelik farkındalık geliştirmiş bir ülke değildir. Covid-19 pandemisi dönemi farkındalığın olmadığına dair çarpıcı bir gösterge niteliğindedir. Söz konusu dönemde yaşlılara yönelik birçok ayrımcı uygulamanın hayata geçmesine ve birçok hak ihlali gerçekleşmesine karşın, bu konuda

çalışan sivil toplum kuruluşları da dâhil olmak üzere, Senex: Yaşlı Çalışmaları Derneği'nin açıklaması hariç, durum hakkında kimseden, hiçbir tepki gelmemesi endişe verici olmasının yanında aynı zamanda ironiktir de. Yaşlılara çok değer verildiği, yaşlıların el üstünde tutulduğu sıklıkla yinelenen Türkiye'de, bu söylemin eyleme dökülmediği, söylemlerin bir mitten ibaret olduğu, özellikle Covid-19 salgını süresince, rahatça gözlenebilmiştir. Ayrımcı uygulamalar ve hak ihlallerine karşı bir tepki olmadığı gibi sosyal medya yorumları incelendiğinde bu uygulamaların desteklendiği görülmektedir.

Bu çalışmada, dışarı çıkma yasaklarıyla birlikte engellenen temel haklardan sonra Twitter kullanıcılarının tepkileri ele alınmış ve bu süreçte; anaç, kibirli ve yardımsever ayrımcıların hangilerinin öne çıktığı araştırılmıştır. Böylece Türkiye'de yaş ayrımcılığının hangi boyutlarda olduğuna bir örnek sunularak farkındalık yaratılması için katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Hayata geçirilen ayrımcı uygulamaların ve söylemlerin nefret söylemlerini nasıl tetiklediği ve sanal linçe dönüşen süreç ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bunun için Twitter'da yaşlılara yönelik dışarı çıkma yasağı sonrası yaşlılar hakkında öne çıkan ve hak ihlallerini doğrudan yansıtan üç farklı hashtag(#) seçilmiştir. Bunlar; #65yasustusokagacikmayasagi, #65yasevdekal, #yaşliihbarhattı hashtagleridir. Yaşlılarla ilgili diğer hashtagler de incelenmiş, doğrudan hem yaşlı hakları ihlali hem de Covid-19 dönemiyle alakalı olduğu ve genel anlamda en popüler hashtagler olduğu için bu üç hashtag tercih edilmiştir.

Seçilen bu üç hashtag ile atılan toplamda 129 tweetin hepsi öncelikle tek tek incelenerek yaşlılarla ve Covid-19'da gerçekleşen ayrımcı uygulamalar ve hak ihlalleriyle ilgili olmayan tweetler kapsam dışı bırakılmıştır. Daha sonra tweetler arasında tematik içerik sınıflandırması yöntemiyle tweetlerin hak ihlali destekleyip desteklemediğine

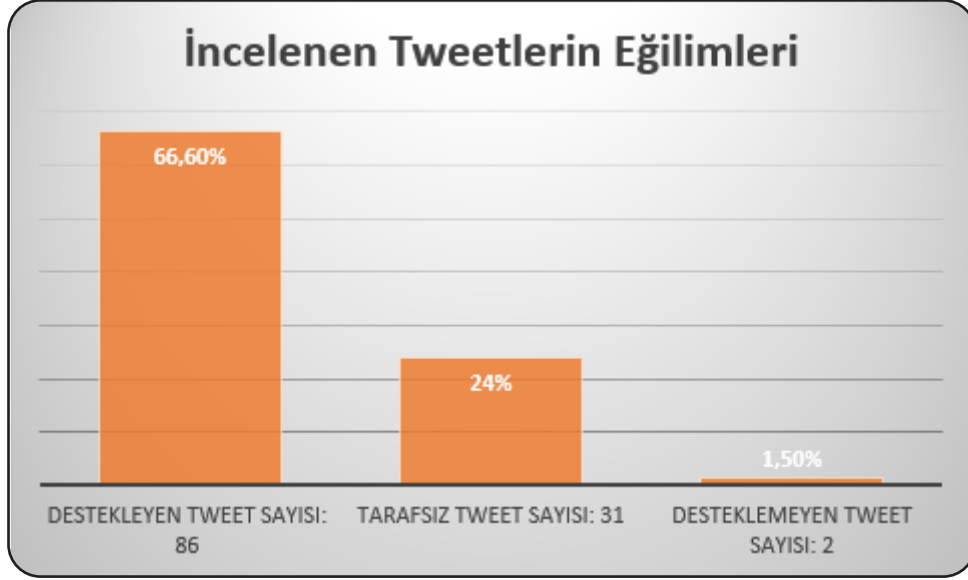
bakılmıştır. Elde kalan tweetler üzerinden yine tematik içerik sınıflandırması yapılarak, söylemin hedefi, dayanağı ve tutumu incelenmiş ve böylece incelenen tweette ayrımcı bir dil kullanılıp kullanılmadığı ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Son olarak, önceki kısımlarda bahsedilen Özgün Arun'un yaş ayrımcıları ayrımı üzerinden ayrımcı tweetler incelenmiş ve hangi yaş ayrımcılarının tetiklenerek bu süreçte öne çıktığının anlaşılması hedeflenmiştir. Tweetlere erişmek için Twitter'da geriye dönük arama yapılmıştır. Bu nedenle araştırmayı okurken zamanla silinen birçok tweet ve kapatılan kullanıcı hesapları olduğu unutulmamalıdır. Araştırma tweetlere atılan yorumları kapsamamaktadır.

Covid-19 Pandemisi Döneminde Atılan Ayrımcı Tweetlerin İncelenmesi

Bu bölümde yaşlılara yönelik ayrımcı uygulamalar ve dışarı çıkma yasağı sonrasında, Twitter'da öne çıkan hashtagler üzerinden tweetlerdeki ayrımcı söylemlerin/ nefret içeriklerinin analizleri sunulmaktadır. Çalışmada bahsi geçen tweetler tematik içerik sınıflandırması yöntemine ayrıştırılmış ve farklı başlıklar altında incelenmiştir. Öncelikle tweetin Covid-19 salgını ve yaşlı bireylerle ilgili olup olmadığına bakılmıştır. Daha sonra elde kalan tweetler, söz konusu hak ihlali destekleyen, desteklemeyen ya da tarafsız olarak üçe ayrılmıştır. Aynı zamanda bu tweetlerde ayrımcı söylem olup olmadığına bakılmış ve ayrımcı söylem içeren tweetler, anaç, kibirli ve yardımsever ayrımcı olarak üçe ayrılmıştır. Bu bağlamda #65yasustusokagacikmayasagi hashtagiyle 96, #65yasevdekal hastagiyle 25, #yaşliihbarhattı hashtagiyle 8, toplamda 129 tweet incelenmiştir. 28 Ekim-1 Aralık 2021 tarihleri arasında Twitter'da geriye dönük arama yapılmış ve Twitter'da söz konusu hashtaglerle daha önce atılmış ve bu süreçte silinmemiş hashtaglerin hepsi tek tek ele alınmıştır.

129 tweet içinde hem Covid-19 salgını hem de yaşlı bireylerle ilgili olan 121 tweet atılmış, bunlardan 86'sı söz konusu hak ihlâlini desteklerken 31'i tarafsız kalmış ve sadece 2'sinde hak ihlâlini desteklemeyen bir söyleme

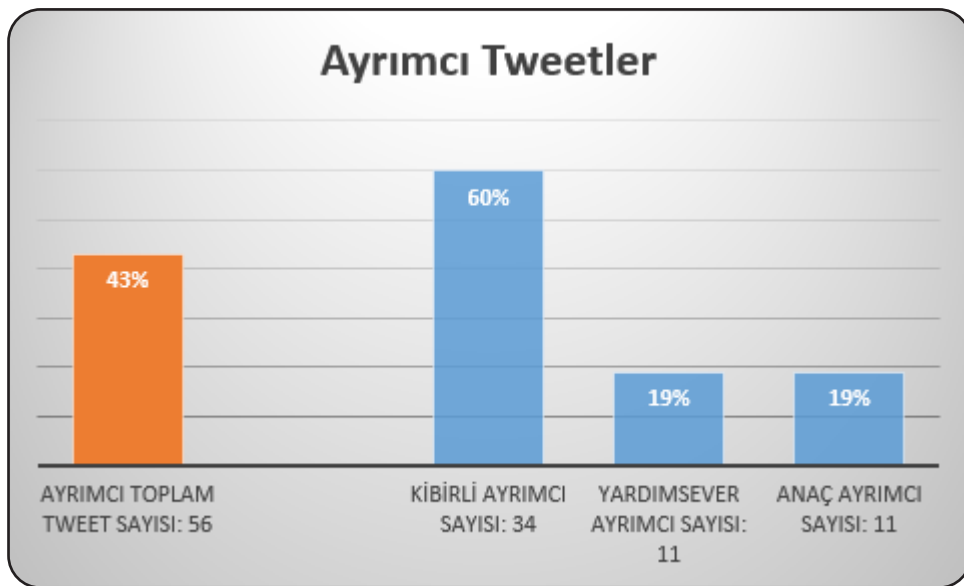
rastlanmıştır. 56 tweet yaşlılara karşı ayrımcı söylem içermektedir. Ayrımcı söylemlerin 34'ü kibirli ayrımcı, 11'i yardımsever ve kalan 11'i anaç ayrımcı olarak tespit edilmiştir.

Grafik1. Yaşlılara yönelik hak ihlalleri ve ayrımcı uygulamalara karşı atılan tweetlerin görüşlere göre dağılımı

Tweetler incelendiğinde görülmektedir ki yaşlılara yönelik sokağa çıkma yasağını destekleyenlerin oranı desteklemeyenlere göre çarpıcı bir biçimde yüksektir. Tweetlerin büyük bir çoğunluğunun 21 ve 22 Mart

2020 tarihlerinde atıldığı göz önünde bulundurulduğunda, Twitter kullanıcılarının yasağa ilk tepkisinin destekleyici olduğu söylenebilir.

Grafik2. İncelenen tweetlerdeki toplam ayrımcı tweetlerin oranı ve kendi içinde dağılımı

İncelenen toplam tweetlerin %43 gibi hiç de azımsanmayacak bir kısmının yaşlılara yönelik ayrımcı söylem içermesi araştırmanın bir diğer çarpıcı sonuçlarından biri olmuştur. Refleks olarak verilen bu tepkiler toplumun yaşlı ayrımcılığına ne kadar yatkın olduğunu göstermektedir.

#65yasustusokagacıkmayasagi hashtagiyle toplamda 96 tweet atılmıştır. Bu 96 tweetten 5 tanesi tamamen konuyla ilgisiz tweetlerdir.

65 tweet yasağı desteklemektedir. 24 tweette kullanıcıların yasağı destekleyip desteklemedikleri belli değildir. Bu tweetler tarafsız olarak değerlendirilmiştir. Tarafsız içeriklerde; sadece bilgi vermek için atılan tweetler, konuyla ilgili reklamlar, komik içerikler ve durumla ilgili tespitler yer almaktadır. Söz konusu hashtag içinde yasağı desteklemeyen sadece iki tweet tespit edilmiştir.

Şekil 1. Bu bir koruma, değil, Erişim Tarihi: 16.11.2021.

Yasağı desteklemeyen bu tweetin atıldığı tarih göz önünde bulundurulmalıdır. Destekleyen tweetlerin büyük bir çoğunluğu yasaklardan hemen sonra ya da yasağın ilan edildiği gün atılırken desteklemeyen iki tweetten biri olan bu tweet yasaklar bittikten sonra atılmıştır.

#65yasustusokagacıkmayasagi hashtagiyle atılan tweetler içinde yaşlılara yönelik ayrımcı söylem içeren 38 tweet tespit edilmiştir. Bunlardan 18'i kibirli ayrımcı sınıfa girmektedir, 11 tanesi anaç ayrımcı, kalan 9 tweet ise yardımsever ayrımcı olarak tespit edilmiştir.

#65yaşevdekal hashtagi kullanılarak toplamda 25 tweet incelenmiş, bu tweetlerin 18'i yasakları ve ayrımcı uygulamaları desteklemiş, 4 tweet tarafsız olarak tespit edilmiştir. Kalan 3 tweet konudan bağımsız tweetlerdir. Uygulamaları desteklemeyen

herhangi bir tweete rastlanmamıştır. Yasakları ve ayrımcı uygulamaları destekleyen tweetlerin 15 tanesinde ayrımcı söylem tespit edilmiştir. Bunların 13 tanesi kibirli ayrımcı kalan iki tanesi yardımsever ayrımcı tweetlerden oluşmuştur.

#yaşliihbarhattı hashtagiyle ise 2'si konuyla alâkasız tweet olmak üzere toplam 8 tweet atılmış, bu tweetlerden 3'ünün yasakları ve diğer ayrımcı uygulamaları desteklerken 3'ünün tarafsız olduğu tespit edilmiştir. Destekleyen 3 tweet de ayrımcı söylem içermiş ve üç ayrımcı söylem de kibirli ayrımcı söylem sınıfına girmiştir.

İncelenen ayrımcı tweetlerin toplamı içinde oranı en yüksek olan ayrımcı türü kibirli ayrımcılardır. Kibirli ayrımcıların, incelenen hashtaglerde ilk sırada yer aldığı göz önünde bulundurulurken bu tür ayrımcıların şiddete

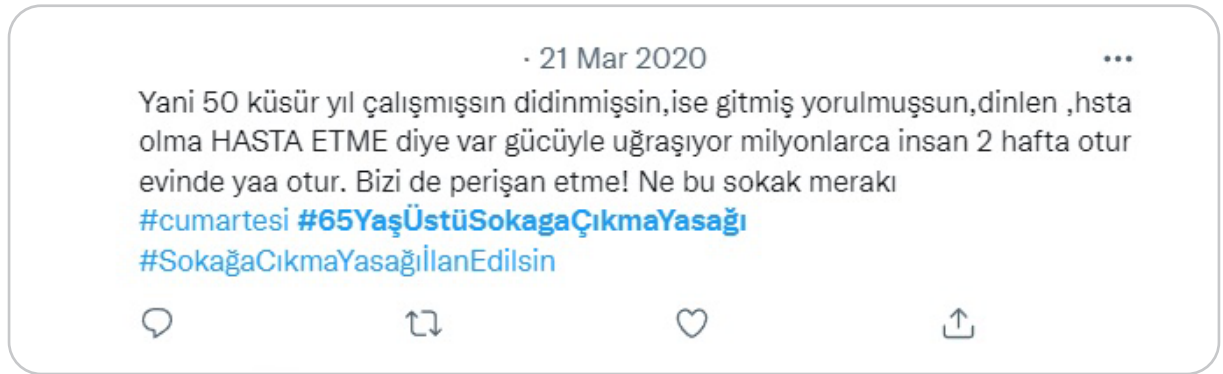

meyilli olduğu unutulmamalıdır.

1. Kibirli Ayrımcı Tweetler

Kibirli ayrımcı sınıfta incelenen tweetlerde özellikle, yaşlıların tehlike altındaki insanlardan tehlikeli insanlara dönüşümü dikkat çekicidir. Tweetlerde, yaşlı insanların hasta olmaları ikinci plana atılırken birine hastalık bulaştırma ihtimallerinin daha olası olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle tweetlerde yaşlılara yönelik verilen tepkiler öfkeye yakın bir duygudur. Bahsi geçen

tweetlerde yaşlıların devlet tarafından söylenen şeyi anlamadığı, anlatmak için herkesin elinden geleni yaptığı ama yaşlıların buna kulak asmadığı teması hâkimdir. Bu şekilde, Covid-19 Pandemisi süresince, kitle tarafından iktidar olarak addedilen kişi ve kurumlarca yapılan yaş vurgusu, hak ihlalleri, ayrımcı uygulamalar ve sonrasında geleneksel medyanın da katkılarıyla yaratılmış yaşlı-halk, polis-halk karşıtlığının sosyal medya içinde insanlara yansımaları, kibirli ayrımcılar bazında görmektediriz.

Şekil 2. Ne bu sokak merakı, https://twitter.com/Aliyoni_/status/1241407654477664257, Erişim tarihi: 19.11.2021.

Kibirli ayrımcı olarak tespit edilen tweetlerde yaşlıya karşı aşağılayıcı tutum özellikle göze çarpmaktadır. Kibirli ayrımcı tweetlerin büyük

bir kısmında tespit edilen bir diğer özellik ise yaşlıların insanları hasta edeceğine olan inançtır.

Şekil 3. Zaten empatisiz topraklar, <https://twitter.com/selengunal/status/1241406826161242114>, Erişim tarihi: 19.11.2021.

Diğer ayrımcı türlerinde de olduğu gibi kibirli ayrımcıların attığı tweetlerde de yaşlıları homojen bir topluluk olarak görme eğilimi çok yüksektir.

Şekil 4. Basacaksın cezayı, <https://twitter.com/Filozotrck/status/1241406366692114436>, Erişim Tarihi: 19.11.2021.

Geleneksel medyada yayınlanan haberler çok fazla Twitter kullanıcısını etkilemiş, birçok ayrımcı tweet haberlerle birlikte paylaşılmıştır. Yukarıdaki tweette de göze çarptığı gibi

birçok ayrımcı tweette dışarı çıkma yasağı sonrası getirilen para cezasını öne sürerek yaşlıları korkutmayı amaçlamıştır.

Şekil 5. Bu amcaya neden bu kadar baskı yapıyorsunuz, https://twitter.com/search?q=bu%20amcaya%20niye%20bu%20kadar%20bask%C4%B1%20yap%C4%B1yorsunuz&src=typed_query, Erişim tarihi: 30.11.2020.

Yukarıdaki tweette de görüldüğü gibi kibirli ayrımcı tweetlerin en belirgin özelliklerinden biri yaşlıları aşağılayan tavır olmuştur. İktidar addedilen kişi/kurum ve geleneksel medya tarafından kriminalize edilen yaşlılara karşı tutum giderek sertleşmiş, yaşlıları küçük düşüren/aşağılayan bu tür gönderiler

yüzlerce yorum, beğeni almış ve birçok kez ReTweet (yeniden paylaşım) edilmiştir. Yaşlıları zapt edilmesi gereken insanlar olarak konumlandırılan kibirli ayrımcıların nefret söylemlerinin -özellikle de kriz zamanlarında- nefret suçuna rahatlıkla dönüşebileceği unutulmamalıdır.

Şekil 6. Yaşlı avındayız şimdi onlar düşünsün, <https://twitter.com/EnsarHann/status/1241753618036011011>, Erişim Tarihi: 19.11.2021.

Bu tweet hashtagi dolayısıyla araştırma kapsamına girmese de nefret söyleminin nefret suçuna nasıl dönüşebileceğine çarpıcı bir örnek olması açısından makaleye eklenmiştir. Halk/yaşlı karşıtlığı içinde kriminalize edilen yaşlılara yönelik nefret söyleminin meşru bir zemin bulmasından sonra, nefret söyleminin dozu arttıkça gelen

beğeni ve etkileşimin de etkisiyle, Twitter kullanıcılarının nefret davranışı içerikli paylaşımları artış göstermiştir. Belinde silahla fotoğraf paylaşım yapıp yaşlıları aradığını söyleyen bu kullanıcı kibirli ayrımcıların davranışlarının nereye varabileceğini gösteren çarpıcı bir örnek oluşturur.

Şekil 7. Vatandaş amcalara su fırlatıyor, <https://twitter.com/MehmetD272727/status/1241702419857313792>, Erişim Tarihi: 19.11.2021.

Vatandaş ve yaşlı karşıtlığını öne çıkaran bu tweette, yaşlılara yönelik yapılan nefret suçunun nasıl meşru bir zemine oturtulduğu

gözlemlenebilmektedir. Bu şekilde, yaşlılar özellikle de Covid-19 pandemisi başlarında haksızlaştırılmış ve yalnızlaştırılmıştır.

Şekil 8. Bu nesil dini bilen ama cahil bir kesimdir, <https://twitter.com/unInvitedman/status/1241398958896922624>, Erişim Tarihi 19.11.2021.

Kibirli ayrımcıların attığı tweetlerde yaşlıların fikirleri dışında bütünüyle yaşlıların kendisini dışlayan ifadelere sıkça yer verildiği göze çarpmaktadır. Yorumlarda yaşlıların işe yaramadığı vurgusu vardır. Kendisini yaşlı bireylerden üstün olduğunu düşünen kibirli ayrımcı, yaşlılar onun istediğini yapmadığında kolayca şiddete yönelebilmektedir. Bu yönüyle belki de fark edilmesi en kolay olan ayrımcı türü olduğu söylenebilir.

2. Anaç Ayrımcı Tweetler

Anaç ayrımcıların basitleştirilmiş dil kullanmaları tweetlerde öne çıkan özelliklerden olmuştur. Söz konusu tweetlerde yaşlıların söylenileni kendi başlarına anlamayacağı ve sanki bir çocuğa izah eder gibi bir başkasının ona durumu anlatması gerektiği imasına sıkça rastlanmıştır.

Şekil 9. Tatlı bir dille anlatalım, <https://twitter.com/UArpasatan/status/1241852002835009536>, Erişim Tarihi: 19.11.2021.

Kibirli ayrımcılarda da yer yer görülmekle birlikte özellikle anaç ve yardımsever ayrımcıların kullandığı dilde “yaşlı amca,

teyze, nine, dede” gibi aradaki hiyerarşiyi kaldıran akrabalığa ilişkin terimler kullanıldığı görülmüştür.

Şekil 10. Hepsini bu pamuk dedeme götürüsim var, <https://twitter.com/kolombiyana/status/1242343205712134145>, Erişim Tarihi: 19.11.2021.

Kullanılan bu akrabalık terimleri yaşlıların toplumdaki konumlarını sarsmaktadır. Söz konusu terimlerin kullanılması üstten bir dil içerirken yaşlıyı toplumdaki herhangi bir bireyden ayırıp sahip çıkılması gereken, aciz bir konuma yerleştirmektedir.

3. Yardımsever Ayrımcı Tweetler

Yardımsever ayrımcıların attığı tweetler incelendiğinde, yaşlıların iyiliği için olduğunu savunarak hak ihlâli içeren uygulamaların başlatılması gerektiğini söyleyen çok fazla kullanıcıya rastlanmıştır.

Şekil 11. 65 yaş üzeri uygulaması durdurulsun, https://twitter.com/adem_canak/status/1241325844599103488, Erişim Tarihi: 19.11.2021.

Şekil 12. Risk grubundaki yaşlıların dolaşımını azaltmak için ulaşım kartları kaldırılmalı, <https://twitter.com/MandraFilozof00/status/1241104218657882115>, Erişim Tarihi: 19.11.2021.

Yukarıdaki örneklerde de açıkça görüldüğü gibi yardımsever ayrımcılar yaşlıların kendi hayatlarının sorumluluğunu alabileceklerini düşünmemektedirler. Bu nedenle onlar adına birileri karar vermeli ve onları güvende tutmalıdır. Yardımsever ve anaç ayrımcıların bir diğer ortak özelliği de “yaşlı” demekten kaçınmalarıdır. Nasıl “kadın” demekten kaçınmak cinsiyetçilikse bu durum da yaş ayrımcılığı sınıfına girer. Yaşlı demekten kaçınmak, yaşlı olmanın kötü bir süreç olduğu algısı yaratmaktadır.

Sonuç

Covid-19 pandemisi, yasaklar, açıklamalar, sosyal medyada yaşlılara yönelik linç hareketi, gerçekleşen ayrımcı, etiketleyici, aşağılayıcı davranışlar ve yaşanan fiziksel ve psikolojik şiddet sonrası bütün bunların 65 yaş üstü için kalıcı olumsuz sonuçları olmuştur. “Bu olaylardan sonra yaşlılarda da içselleştirilmiş bir ayrımcılık ortaya çıktı. Pandemi döneminde gördük ‘ben yaşlıyım benim çıkmam lazım’, ‘hiçbir yere gitmemem lazım’ gibi söylemler arttı, çok büyük bir korku oluştu” (Nisbet, 2021, s. 154).

Yaşlıya karşı ayrımcılık ortaya yeni çıkan bir kavram değildir. Fakat Covid-19 pandemisi döneminde yaş ayrımcılığı, özellikle de sosyal medya platformlarında fazlasıyla

açığa vurulmuş oldu. “Sanal linç, toplumsal olarak birçok davranışın, sorunun yansıması olduğu gibi, toplumsal yaşamı değiştiren bir kültür olarak hayatın her yerine işlemiş durumda. Bu etkileşimin iki yönlü olduğu unutulmamalı ve bu açıdan sanal linçlerin de önemi yadsınmamalıdır” (Nisbet, 2021, s. 160). Özellikle Covid-19 pandemisi gibi kriz dönemlerinde ayrımcı söylemin davranışa dönüşebilmesi çok olasıdır. Nefret söylemlerinin sanal linçe dönüşerek büyümesi ve daha da görünür kılınması nefret suçunun gerçekleşmesine uygun zemini hazırlaması açısından önemli olduğu kadar tehlikelidir.

Covid-19 pandemisi sırasında uygulanan 65 yaş üstü sokağa çıkma yasakları, para cezası uygulaması, yaşlıların kenti kullanmasının engellenmesi, toplu taşıma yasakları gibi uygulamalar sonrası kamu-yaşlı karşıtlığı oluşturulmuştur. “Böylesi bir kamu, söylemin yaygınlaşarak dolaşıma sokulmasında aracı olmasının yanında yaşlıların yasaklara karşı itirazlarının baskılanmasında, hak arama süreçlerinde marjinalleştirilmelerinde, yalnızlaştırılmalarında bir hayli etkili oldu” (Arun, 2021, s. 67). Twitter kullanıcılarının yorumları incelendiğinde bu sürecin gerçekten de yaşlı nüfusun hak arayışlarını insanların gözünde marjinalleştirdiği görülmektedir. Hâli hazırda var olan kalıp yargılar içinde kendi kararlarını vermekte

yetkin görülmeyen yaşlılar, bu süreçle birlikte "zapt edilmesi" gereken kişilere dönüştürülmüşlerdir. Covid-19 Pandemisi döneminde özellikle sosyal medya yorumları yaşlıların ne kadar yalnızlaştırılmış olduğunu ortaya çıkarmış, var olan yaş ayrımcılığını çok daha görünür hâle getirmiştir. Yapılan açıklamalar ve hayata geçirilen uygulamalarla birlikte yaşlıların bu yalnızlaştırılması hâline "tehlikeli insanlar" olarak etiketlenmeleri eklenmiş ve haksızlaştırılmaları da meşru bir zemine oturmuştur.

İncelenen tweetlerde bütün ayrımcı tiplerinin farklı şekillerde de olsa yaşlıları genç insanlardan daha aşağı bir konumda gördüğü tespit edilmiştir. Aynı zamanda yine bütün ayrımcıların yaşlı bireylerin hepsini homojen bir bütün olarak gördüğü çıkarımı rahatça yapılabilmektedir. Ayrımcıların hepsi bir şekilde yaşlılara ne yapması ve ne yapmaması gerektiğini söylemiş ve yaşlıların kendi hayatlarının sorumluluğunu almakta yeterli görmemişlerdir. Kibirli ayrımcıların bir kısmı hariç diğer ayrımcılarda yaşlı demekten kaçınmanın, akrabalık terimleriyle hitap etmenin oldukça yaygın olduğu görülmüştür. Araştırmada, kibirli ayrımcıların diğer ayrımcı tiplerine göre gözle görülür bir biçimde fazla olduğu tespit edilmiştir. Kibirli ayrımcı tweetlerin fazlalığı söz konusu dönemde yaşlıların kriminalize edilmesiyle bağlantılı olarak algılanabilir ve buradan kitlenin yönlendirilmeye ne kadar açık olduğu tespiti yapılabilir. Kibirli ayrımcılar şiddete meyilli ayrımcılardır ve Twitter'daki örneklerde de görülmüştür ki bu dönemde yaşlılara karşı birçok şiddet davranışı kayda alınmıştır.

Sanal linçin bu anlamda sonuçlarına bakıldığında, insanın en temel ihtiyaçlarından biri olan güvenlik ihtiyacının sarsıldığını gözlemliyoruz. Belinde silahla fotoğrafını çeken kullanıcının yaşlı avına çıktığını söylediği paylaşım buna çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Diğer taraftan sanal linçe maruz kalan kişinin ya da grubun konuyu

içselleştirmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durum yaşlılar için bu konu özelinde dışarı çıkmaması gerektiğine, her an ölebileceği korkusu yaşamasına neden olmuştur. Aynı zamanda hakkını aramak isteyen kişiler için bu kadar fazla olumsuz yorum gelmesi suskunluk sarmalına da neden olabilmektedir.

Bu sorun, daha önceki başlıklarda da bahsedildiği gibi sadece yaş ayrımcılığı sorunu değildir. Dezavantajlı gruplar böylesi kriz dönemlerinde her zaman olduğu gibi saldırıya daha açık konumda kalmaktadırlar. Üstelik çoğu örnekte farklı dezavantajlar girift bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle en azından sosyal medyada linç konusu özelinde ortak bir çözüm bulunmalıdır. Sanal linçin her geçen gün artmasındaki sebeplerden bir tanesi bu konuda Türkiye'de hukuksal bir düzenleme bulunmamasıdır. Hukuksal düzenlemenin olduğu ülkelerde ise nefret söylemi davalarında net bir karar verilememektedir, çünkü nefret söyleminin net bir tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle ifade özgürlüğü ve nefret söyleminin sınırlarının belirginleşmesi ve sonucunda da hukuksal düzenlemelerin yapılabilmesi için nefret söyleminin uluslararası düzlemde kabul edilen net bir tanımın yapılması çok önemlidir. İnternet kullanımının günlük hayatın her alanına ve anına yayıldığı günümüzde sosyal medya kullanımına yönelik eğitimlerin verilmesi çok önemlidir. Sanal linçin normalleşmesinin önüne geçilmeli, sosyal medyadaki paylaşımların her türlü yoruma açık olduğu, eğer bir konu sosyal medyada paylaşılıyorsa hakaret edilebileceği, nefret söyleminde bulunulabileceği algısı değiştirilmelidir.

Notlar

1. Kalkınma planlarında yaşlılara yeterince yer verilmemesi nüfusu hızla yaşlanmakta olan bir ülke için gelecek planlarında bir eksiklik olduğu şeklinde yorumlanabilir (11. Kalkınma Planı, 2019).

2. Ayrımcı söylem içeren yazılı basındaki haberlerin derinlemesine incelendiği çalışma için bkz: <https://api.senex.org.tr/upload/Publication/07d7fae9825f48e1b-85712b9c1d3d432.pdf> (Arun, Covid-19 Gündeminde Yaşlılara Yönelik Hak İhlalleri ve Ayrımcı Uygulamalar, 2021)

3. Haberler arasında verilen linkler, metinlerdeki bilinmeyen sözcükler için “buraya bakınız”, “buraya tıklayınız” butonları, bir yazı bittiğinde altta çıkan “bu da ilginizi çekebilir” başlıkları ya da etiketlemeler hipermetinsellik örneği olarak sayılabilir. Böylece kullanıcı sürekli başka bir sekmeye, başka bir sayfaya yönlendir ve bitimsiz bir süreç içine girer (Nisbet, 2021, s. 40-41)

4. Yankı odalarında, kullanıcı sadece kendi sesini duyabilmektedir. Farklı seslerin duyulamadığı yankı odalarında hemen herkes aynı konuda hemfikir olmaktadır. Sürekli yinelenen fikirler ise kullanıcı için tek gerçek hâline gelmektedir (Erdoğan & Semerci, 2018, s. 24-25).

Kaynakça

11. Kalkınma Planı . (2019, Temmuz). 10 26, 2021 tarihinde Strateji ve Bütçe Başkanlığı: <https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf> adresinden alındı
- 65 Yaş ve Üstü ile Kronik Rahatsızlığı Olanlara Sokağa Çıkma Yasağı Ek Genelgesi. (2020, 03 22). Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı: <https://icisleri.gov.tr/65-yas-ve-ustu-ile-kronik-rahatsizligi-olanlara-sokaga-cikma-yasagi-ek-genelgesi> adresinden alındı
- Altan, Ö. Z. (2007). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Altın, Z. (2020). Covid-19 Pandemisinde Yaşlılar. Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi(30(Ek Sayı)), 49-57.
- Arun, Ö. (2020). Antalya Yaşlılık Araştırması Üçüncü Dönem, 2019 / 2020 Temel Bulgular ve Yerel Yönetimlere Öneriler. Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.
- ArtıGerçek. (2020, Mart 19). Korona Virüs Tedbirlerine Uyulmayınca Banklar Söküldü. 10 27, 2021 tarihinde ArtıGerçek: <https://artigercek.com/haberler/koronavirus-tedbirlerine-uymayan-yasli-lar-yuzunden-banklar-sokuldu> adresinden alındı
- Arun, Ö. (2020). Salgında Patlayan Yaş Ayrımcılığı: Türkiye’de Peter Pan Sendromu ve Yaşlanmanın Yaklaşan Sorunları. Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı. 10 20, 2021 tarihinde <https://tyap.net/spya> adresinden alındı
- Arun, Ö. (2021). Covid-19 Gündeminde Yaşlılara Yönelik Hak İhlalleri ve Ayrımcı Uygulamalar. Antalya: Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.
- Atila Demir, S. (2020). Salgın Sürecinde Yaşlı Nüfus, Sosyal Dışlanma ve Yaş Ayrımcılığı. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(38), 186-201.
- Bağlar Belediyesi. (2020, Mart 30). Parktaki Oturma Bankları Toplatıldı. 10 27, 2021 tarihinde <https://www.baglar.bel.tr/tr/post/25439/parklardaki-oturma-banklari-toplatildi> adresinden alındı
- Bora, T. (2018). Türkiye’nin Linç Rejimi. İstanbul: Birikim Kitapları.
- CNN Turk Haber. (2020, Mart 23). Belediye Bankları Kepçeyle Topladı. 10 27, 2021 tarihinde <https://www.cnnturk.com/turkiye/belediye-banklari-kepceyle-topladi> adresinden alındı
- Cumhuriyet Haber. (2020, Mart 21). Ankara ve İzmir Belediyeleri Duyurdu: 65 Yaş Üstünün Ücretsiz Ulaşım Kartları İptal Edildi. 10 27, 2021 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ankara-ve-izmir-belediyeleri-duyurdu-65-yas-ve-ustunun-uccretsiz-ulasim-kartlari-iptal-edildi-1728673> adresinden alındı
- Çelenk, S. (2010). Televizyon Haberciliğinde Etik. & H. B. Çaplı içinde, Ayrımcılık ve Medya (s. 211-228). Ankara: Fersa Yayıncılık.
- Erdoğan, E., & Semerci, P. U. (2018). Fanusta Diyaloglar; Türkiye’de Kutuplaşmanın Boyutları. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- EuroNews. (2020, Mart 21). Yaşlı İhbar Hattı ‘Alo 153’: Sokaktaki 65 Yaş Üstü Vatandaşları Bildirmek İçin İhbar Hattı Açıldı. 10 27, 2021 tarihinde <https://tr.euronews.com/2020/03/21/yasli-ihbar-hatti-alo-153-sokaktaki-65-yas-ustu-bildirmek-icin-koronavirus-turkiye-covid> adresinden alındı

Foucault, M. (2019). Hapishanenin Doğuşu. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Kitapevi.

Gazete Duvar. (2020, Mart 25). Babam Çok Üzüldü Çok Korktu. 10 23, 2021 tarihinde <https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/03/25/babam-cok-uzuldu-cok-korktu> adresinden alındı

Nisbet, L. (2021, 06 09). Sosyal Medyada Linç Kültürü. Ulusal Tez Merkezi. 10 19, 2021 tarihinde Ulusal Tez Merkezi: [file:///C:/Users/lacin/Downloads/674144%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/lacin/Downloads/674144%20(3).pdf) adresinden alındı

NTV Haber. (2020, Mart 24). İstanbul'da Yaşlı Adamı Durdurup Kafasından Kolonya Döktüler. 10 23, 2021 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/video/turkiye/istanbulda-yasli-adami-durdurup-maske-takarak-kafasina-kolonya-doktuler,nEAWiVg-mEaogcqsHwB-w> adresinden alındı

Özdemir, M. (2020). Yaşlılık Algısının Koronavirüs Salgını Sürecindeki Kültürel Değişimi. Milli Folklor, 16(127), 46-58.

Özsu, G., & Diri, İ. (2020). Covid-19 Pandemi Sürecinde Sosyal Medyada Nefret Söylemi Raporu. Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.

Rose, A. M. (1962). The Subculture of the Aging: A Topic for Sociological Research. The Gerontologist, 3(2), 123-127.

Sennet, R. (2011). Yeni Kapitalizmin Kültürü. (A. Onacak, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Soysal, G. (2020). Koronavirüs Salgını ve Yaşlılık. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 7(5), 290-301.

TRT Haber. (2020, Haziran 05). 10 25, 2021 tarihinde TRT Haber Sitesi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiyede-hayatini-kaybedenlerin-yuzde-93u-65-yas-ustu-490219.html> adresinden alındı

TÜİK. (2020, Mart 18). TÜİK Veri Portalı 2020. 10 25, 2021 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elderly-Statistics-2020-37227> adresinden alındı

Uyan Semerci, P., Erdoğan, E., Türkarlan, G., & Kuzlukluoğlu, C. (2020, 12 28). "İnfodemi" ile Etkin Mücadele İçin Bireylerin yanlış bilgi karşısındaki Tutumlarınınve Bu Tutumların Belirleyicilerinin Araştırılması: Covid-19 Örneği.İnfodemiileEtkinMücadele:file:///C:/Users/lacin/Downloads/Infodemiyle%20Etkin%20Mucadele%20Ozet%20Bulgular.pdf adresinden alındı

Vakfı, H. D. (2017, 02 08). Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi Projesi. 02 08, 2022 tarihinde 2017: <https://hrantdink.org/tr/asulis/faaliyetler/projeler/medyada-nefretsoylemi/256-medyada-nefret-soyleminin-izlenmesi> adresinden alındı

Vardal, Z. B. (2015). Nefret Söylemi ve Yeni Medya. Maltepe Üniversitesi ve İletişim Dergisi, 2(1), 132-156.

Varışlı, B., & Gültekin, T. (2020). Yaş Ayrımcılığını Pandemi Hali: COVID-19 Sürecinde Kuşaklararası Etkileşimin Dönüşümü. Turkish Studies, 1308-2140. 10 20, 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/profile/Berfin-Varisli/publication/344143363_Yasli-Ayrimciliginin_Pandemi_Hali_COVID-19_Surecinde_Kusaklararasi_Etkilesimin_Donusumu/links/604ddfdb6fdcccfee7d94a4/Yasli-Ayrimciliginin-Pandemi-Hali-COVID-19-Suerecinde-Kusaklar adresinden alındı

Yaşama Dair Vakfı, (. V. (2019). Türkiye 'de Yaşlılık Tahayyülleri ve Pratikleri. İstanbul: AvivaSa. 10 22, 2021 tarihinde <https://heryasta.org/wp-content/uploads/2021/04/AgeSA-kitap-mobil-27-03.20.pdf> adresinden alındı

YeniÇağ Gazetesi. (2020, Mart 22).

Yasağa Rağmen Dışarı Çıkan Yaşlılara Su Fırlattılar. 10 25, 2021 tarihinde <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-272589h.htm> adresinden alın